

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN**

**Л.Н.ГУМИЛЕВ ат. ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY**

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ 20-жылдығына және экономика ғылымдарының докторы, профессор, ХАА және Ресейлік Жаратылыстану Академиясының академигі, «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі Садвокасова Куляш Жабыковнаның 60-жас мерейтойына арналған «Жаңа нақты жаһандық жағдайда Қазақстан Республикасының қаржы-несие жүйесінің дамуы»

Халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының

ЕҢБЕКТЕРІ

ТРУДЫ

Международной научно-практической конференции

«Развитие финансово-кредитной системы Республики Казахстан в условиях новой глобальной реальности», посвященную 20-летию ЕНУ им. Л.Н.Гумилева и 60-летию доктора экономических наук, профессора, Академика МАИН и Российской Академии Естествознания, заведующей кафедрой «Финансы» Садвокасовой Куляш Жабыковны.

WORKS OF THE

international scientific- practical conference

"Development of the financial - credit system of the Republic of Kazakhstan in the new global reality", dedicated to the 20th anniversary of L.N. Gumilyov ENU and the 60th anniversary of Sadvokasova Kulyash Zhabykovna, doctor of economic sciences, professor, IA academician, academician of the Russian Academy of Natural Sciences and head of the department "Finance".

2 часть

Астана – 2016

Л.Н.ГУМИЛЕВ ат. ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ ат. ЕҰУ ЖАНЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ
ИНСТИТУТ СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЕНУ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
IMS OF LN GUMILYOV ENU

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ
ИНСТИТУТ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ
ECONOMIC RESEARCH INSTITUTE

Орынбор мемлекеттік университеті
Оренбургский государственный университет
Orenburg State University

Пенза мемлекеттік университеті
Пензенский государственный университет
Penza State University

Тыва мемлекеттік университеті
Тувинский государственный университет
Tuvan State University

БМУ бизнес пен технология менеджменті институты
Институт бизнеса и менеджмента технологий БГУ
School of business and management of technology of BSU

Ресей халықтар достығы университеті
Российский Университет дружбы народов
Peoples' Friendship University of Russia

ТРУДЫ

Международной научно-практической конференции

«Развитие финансово-кредитной системы Республики Казахстан в условиях новой глобальной реальности», посвященную 20-летию ЕНУ им. Л.Н.Гумилева и 60-летию доктора экономических наук, профессора, Академика МАИН и Российской Академии Естествознания, заведующей Кафедрой «Финансы» Садвокасовой Куляш Жабыковны.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ 20-жылдығына және экономика ғылымдарының докторы, профессор, ХАА және Ресейлік Жаратылыстану Академиясының академигі, «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі Садвокасова Куляш Жабыковнаның 60-жас мерейтойына арналған «Жаңа нақты жаһандық жағдайда

Қазақстан Республикасының қаржы-несие жүйесінің дамуы»
Халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының

ЕҢБЕКТЕРІ

WORKS OF THE

international scientific- practical conference

"Development of the financial - credit system of the Republic of Kazakhstan in the new global reality", dedicated to the 20th anniversary of L.N. Gumilyov ENU and the 60th anniversary of Sadvokasova Kulyash Zhabykovna, doctor of economic sciences, professor, IA academician, academician of the Russian Academy of Natural Sciences and head of the department "Finance".

ӘОЖ 336.13.012.24 (574)

УДК 336.13.012.24 (574)

ББК 65.9.(5каз)я431

«Жаңа нақты жаһандық жағдайда Қазақстан Республикасының қаржы-несие жүйесінің дамуы» Халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының еңбектері- Астана: Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2016 .-595 б.

Труды международной научно-практической конференции «Развитие финансово-кредитной системы Республики Казахстан в условиях новой глобальной реальности», Астана: Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, 2016.-595 с.

Works of the international scientific- practical conference "Development of the financial - credit system of the Republic of Kazakhstan in the new global reality", - Astana: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2016.-p.595.

Редакция алқасы:

САПАРОВА Б.С.– төрағасы, э.ғ.к., Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының профессоры

КУЧУКОВА Н.К. - төраға орынбасары, э.ғ.д., ХАА академигі, РЖА академигі, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының профессоры

САДВОКАСОВА К.Ж. – э.ғ.д., профессор , ХАА академигі, РЖА академигі, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі

АХМЕТЖАНОВА С.Б.- э.ғ.д., профессор, Ғылыми экономикалық сараптама орталығының директоры, Экономикалық зерттеулер институты

СЫДЫҚНАЗАРОВ М.Қ.- ф.ғ.к., саясаттану PhD, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ жанындағы Заманауи зерттеулер институтының директоры

КОРОЛЕВ Ю.Ю. – э.ғ.к., доцент, БМУ Бизнес пен технология менеджменті институтының «Бизнес-администрирование» кафедрасының меңгерушісі

ПАРУСИМОВА Н.И. – э.ғ.д., профессор, Орынбор мемлекеттік университетінің «Банковское дело и страхование» кафедрасының меңгерушісі

КУЗНЕЦОВА Т.Е. - э.ғ.к., доцент, Пенза мемлекеттік университетінің кафедрасының меңгерушісінің орынбасары

ДОНГАК Ч.Г. - э.ғ.к., доцент, Тыва мемлекеттік университетінің «Экономика и менеджмент» кафедрасының меңгерушісі

ЖАМИЕВА А.Е. –хатшы, экономика магистрі, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының аға оқытушы

ISBN 978-601-7121-75-4 (ч.2)

ISBN 978-601-7121-71-6 (общ.)

УДК 336.13.012.24 (574)

ББК 65.9.(5каз)я431

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2016

© Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, 2016

совершать те или иные действия с информацией, такая авторизация – еще один необходимый элемент организации бухгалтерского учета во всех случаях, когда с базой работает более одного пользователя. Правильный подбор и расстановка кадров бухгалтерской службы – также важный элемент организации бухгалтерского учета, за который в первооснове отвечает руководитель организации.

Но каким бы идеальным не был подбор кадров ошибки, чаще всего неумышленные, случаются. И проще это реализовать в современной высокотехнологичной программе, где контроль не отнимает такого количества ресурсов, когда качественный учет стоит дороже самого производства. Но еще раз необходимо отметить, что наличие такого инструмента как компьютерная бухгалтерская программа и всех остальных элементов бухгалтерского учета – это еще на гарантии организованного учета. Необходимо, прежде всего, учитывать человеческий фактор, и поэтому строго авторизовать доступ каждого пользователя в программу, учитывая при этом:

- все обязанности работника в данной должности, т.е. что он должен делать на конкретном рабочем месте;
- права работника, т.е. какую именно информацию он может видеть, вводить, изменять или удалять в рамках выполнения обязанностей в данной должности.

Только в этом случае сразу несколько элементов организации бухгалтерского учета будут иметь место.

Итак, из вышесказанного можно сделать выводы о том, что важными элементами организации бухгалтерского учета являются:

- факт того, кто именно и как должен действовать на данном конкретном рабочем месте;
- правильный выбор инструмента ведения бухгалтерского учета;
- взаимодействие инструмента и того, кто с ним работает;
- первичное тестирование работников на предмет качественного владения инструментом;
- авторизация пользователей в инструменте;
- правильный подбор и расстановка кадров бухгалтерской службы.

Все эти элементы в полной мере раскрываются при работе в правильно подобранной бухгалтерской программе, позволяющей полноценно автоматизировать бухгалтерский учет. И нельзя забывать, что какой бы совершенной не была компьютерная программа основной движущей и направляющей силой является квалифицированный специалист.

Литература:

1. Хомичевская В.Н. Организация бухгалтерского учета на предприятии [Электронный ресурс] / В.Н. Хомичевская. - режим доступа <http://buhru.1c.ru/articles/documents/37926/>.

ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БАСҚАРУШЫЛЫҚ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Таштанова Н.Н., Жуматаева Б.А.

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қаласы, nurilyat@mail.ru

Нарықтық экономика жағдайында кез келген коммерциялық ұйым экономикалық пайда алуға тырысады. Қызметтегі осындай мақсаттық бағытталу ұйымның іскерлік белсенділігінде маңызды болып табылады, осы жағдай ұйымның қаржылық ресурстарын, қаржылық капиталын қалыптастыруда маңызды болып танылады.

Пайдалы ақпараттың (түсінікті, шынайы, сенімді, маңызды, елеулі) негізгі көзі қаржылық есептілік болып табылады.

«Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» 2007 жылғы 28 ақпандағы №234 – III Қазақстан Республикасының Заңының 15 бабына сәйкес қаржылық есептілік дара кәсіпкердің немесе ұйымның қаржылық жағдайы, қызметінің нәтижелері және қаржылық жағдайындағы өзгерістер туралы ақпарат болып табылады [1].

1 «Қаржы есептілігін ұсыну» (IAS) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартының 9 бабында «Қаржы есептілігі - ұйым қызметінің қаржы жағдайы мен қаржы нәтижелерін құрылымдалған түрде ұсынылуы болып табылады» деп көрсетілген»[2].

«Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» 2007 жылғы 28 ақпандағы №234 – III Қазақстан Республикасының Заңының 2-тарау 4-бабына сәйкес қаржылық есептіліктің мақсаты мүдделі тұлғаларды дара кәсіпкерлер мен ұйымдардың қаржылық жағдайы, қызметінің нәтижелері және қаржылық жағдайындағы өзгерістер туралы толық және дұрыс ақпаратпен қамтамасыз ету болып табылады. Қаржылық есептіліктің мақсатының осы анықтамасы ХҚЕС 1-ге (IAS) негізделеді. Онда «Жалпы мақсаттағы қаржы есептілігінің мақсаты экономикалық шешімдер қабылдау кезінде пайдаланушылардың кең тобы үшін пайдалы ұйымның қаржы жағдайы, қызмет нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысы туралы ақпарат беру» деп айтылған.

Қаржылық есептілік кәсіпорынның өткен кезеңдегі қызметінің жағдайы мен нәтижесін сипаттайтын көрсеткіштер жүйесі ретінде түсініледі. Ол белгілі бір кезеңде субъектінің шаруашылық қызметінің жағдайы мен нәтижелері туралы жинақталған мәліметтерден тұратын ағымдағы есептің қысқаша мәлідемесі болып табылатын жазбаларының ерекше түрі.

Нарықтық экономика жағдайында қаржылық есептілік ұйымның қызметі туралы қаржы ақпаратының жалғыз жүйелі көзі, әр түрлі ұйымдастыру – құқықтық нысандағы шаруашылық жүргізуші субъектілер коммуникациясының негізгі құралы және басқарушылық шешім қабылдау үшін қажетті кейінгі талдамалы есептердің ақпараттық базасы болып табылады. Есеп пен есептілік арасындағы байланыс есеп нәтижесінде алынатын мәліметтерге сәйкес есептілік нысандары түрінде көрсетілген кезінде орын алады.

Қаржылық есептілікті құру кәсіпорында жүргізілетін есеп жұмысының соңғы сатысы болып табылады. Қаржылық есептіліктің мәліметтері бойынша кәсіпорынның қаржы-шаруашылық қызметі қорытындыланады және де ол талдау жасау, кәсіпорынның шаруашылық қызметін жоспарлау үшін негіз болып табылады.

Нарықтық экономика жағдайында компанияның қаржылық есептілігі негізгі ақпараттық байланыс көзі және қаржылық талдауды қамтамасыз ететін маңызды ақпараттық элемент болып табылады. ХҚЕС-ке сәйкес дайындалған қаржылық есептілікке деген жоғары қызығушылық осындай есептілікті пайдаланушылардың кең ауқымымен түсіндіріледі және олардың әрқайсысының өзіндік мотивациясы бар [3, 94-6].

Ұйым операциялық, инвестициялық, қаржылық қызметі процесінде ішкі және сыртқы ортасын қалыптастыратын әр түрлі іскерлік байланыстарын дамытады. Әрекет ететін заңнама сәйкес қаржылық ақпаратты пайдаланушылардың екі негізгі тобы бар – ішкі пайдаланушылар және сыртқы пайдаланушылар.

Ішкі пайдаланушыларға ұйымның алдына қойған мақсатына жетуіне және оның қызметіне толықтай жауапты адамдар жатқызылады. Оларды өндірген өнімнің көлемі және өзіндік құны, табыс пен таза пайда көлемі, ұйым қызметінің рентабельділігі және тағы да басқа мәліметтер қызықтырады.

Сыртқы пайдаланушыларды әр түрлі ақпараттық қызығушылығына байланысты үш категорияға бөлуге болады: тікелей қаржылық мүддесі бар пайдаланушылар, жанама қаржылық мүддесі бар пайдаланушылар және қаржылық мүддесі жоқ пайдаланушылар [4, 133-6].

ХҚЕС-тың «Қаржылық есептіліктің концептуалдық негіздері» (The Conceptual Framework for the Financial Reporting) құжатының №9-11 параграфына сәйкес «Users and their information need» қаржылық есептілікті пайдаланушыларға келесілер жатады:

1. инвесторлар;
2. қызметкерлер;
3. қарыз берушілер;
4. жеткізушілер мен басқа да сауда кредиторлары;
5. сатып алушылар;
6. мемлекеттік органдар;
7. қоғам.

Пайдаланушылар қаржы есептілігін өздерінің әр түрлі ақпараттық қажеттілігін қанағаттандыру үшін пайдаланады.

Қаржылық есептілікке деген тікелей қаржылық мүддесі бар пайдаланушылар саны және олардың экономикалық мүддесі бойынша ұйымға қатысты айқындаушы рөл атқарады. Қаржылық есептілікті пайдаланушылардың саны әрқашан динамикалық жағдайда және нақты экономикалық жағдайға байланысты өзгеріп отыруы мүмкін, ал ақпараттық мазмұнға қатысты пайдаланушылардың қызығушылығы салыстырмалы түрде тұрақты. Қаржылық есептілікті пайдаланушылардың әрбірінің 1-кестеде көрсетілген өзіндік ақпараттық қажеттіліктері бар.

Кесте 1- Қаржылық есептілікті пайдаланушылардың ақпараттық қажеттіліктері

Пайдаланушылар	Қаржылық есептілікке деген пайдаланушылардың қажеттіліктері
1	2
Меншік иелері, құрылтайшылар	Компания қызметінде меншікті және қарыз капиталды қолданумен байланысты міндеттемелердің деңгейі және көлемі туралы, меншікті капиталды басқару мақсатында акциялардың саны туралы ақпаратты алады
Еншілес компаниялар	Шоғырландырылған есептілік мәліметтеріне қызығушылық танытады, себебі Бас компания оларға өз еркін білдіру туралы кәсіпорынмен қабылданатын шешімдерді анықтау мүмкіндігіне ие
Байланысты ұйымдар	Дауыс құқығын беретін 20 пайызға ие қоғам қызметінің тиімділігіне байланысты болғандықтан басымдыққа ие қоғамның жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігін алуға қызығушылық танытады. Бұл пайдаланушылардың тобын кәсіпорынның қаржы-шаруашылық қызметі туралы барлық ақпарат қызықтырады
Акционерлер	Оларды рентабелділік, өтімділік, қаржылық жағдайдың тұрақтылығы, дивидендтерді төлеу үрдісі және басқа да кәсіпорынның қызметі туралы сұрақтар қызықтырады
Іскерлік әріптестер	Кредиторларға, жеткізушілерге, сатып алушыларға – ұйымның төлем қабілеттілігі туралы ақпарат қажет, олар ұйым жұмысының келешегін, жеткізілімдердің сенімділігін бағалайды
Шетелдік іскерлік әріптестер	Фирма-әріптес туралы ақпаратты шаруашылық субъектілерінің шетелдік экономикалық субъектілермен іскерлік қарым-қатынасқа түсе отырып алдына қойған мақсатына қатысты өндірістік және қаржылық мүмкіндіктерін, экономикалық және ғылыми-техникалық әлеуеті, бәсекелестік және басқа да факторларды сенімді бағалау тұрғысынан қарастырады. Экспорттаушы-ұйымдар фирма-контрагентті таңдау барысында оның қаржылық жағдайы және төлем қабілеттілігін, ал импортшыны таңдау барысында өнімнің бәсекеге қабілеттілігін бағалайды
Инвесторлар	Ұйымның қаржылық болашағын талдап, қаржы – қаражатты құю не құймауын талдайды
Қоғам	Аймаққа көрсетілетін көмек пен оның әсері, компанияның дамуы және қаржылық жағдайы туралы ақпарат
Е с к е р т п е – Зерттелген әдебиеттер негізінде авторлармен құрастырылған	

1-кесте көрсетіп отырғандай, қаржылық есептілікті пайдаланушыларды талдау олардың мүдделерінің, мақсаттары мен шешімдерінің әр түрлі болуына байланысты қарамастан, ұйымда белгілі бір мүддесі бар барлық пайдаланушыларды бір жағдай біріктіреді – оларға өздері осы ұйымға қатысты қабылдайтын шешімдері пысықталмаған, негізді және орынды болуы үшін ақпарат қажет.

Қысқаша айтқанда, ақпарат өздігінен пайда болмайды, бұл жерде ақпарат қалыптасатын ақпараттық шикізат түріндегі ақпараттық база тілге тиек етіледі. Оның әр түрлі анықтамасы қолданылады, олардың ең сыйымдысы: ақпарат – бұл өзі жататын саладағы белгісіздікті азайтатын мәліметтер делінген. Басқаша айтқанда, ақпарат – бұл қоймадағы тауар сияқты даяр түрде болмайтын, тұтынушыларға ақпараттық шикізаттан, яғни ақпараты бар деректерден алынатын жаңа білім.

Қаржылық есептілік әр түрлі пайдаланушылар тобының барлық ақпараттық қажеттілігін қанағаттандыра алмайтындықтан, онда барлық пайдаланушылардың жалпы қажеттілігіне жауап беретін ақпарат ұсынылады. Инвесторлар ұйым үшін капитал жеткізетіндіктен, олардың қажеттілігін қанағаттандыру үшін берілетін ақпарат қаржы есептілігін басқа да пайдаланушылардың көптеген қажеттілігін де қанағаттандырады [5, 45-6].

ХҚЕС пен ГААР АҚШ сыртқы пайдаланушылардың, яғни инвесторлар мен кредиторлардың ақпараттық қажеттіліктерін қанағаттандыратын есептілікті қалыптастыруға бейімделеді. ГААР АҚШ қаржылық есептіліктің концептуалдық негізінде қаржылық есептілік ақпараты әлеуетті инвесторлар мен кредиторларға, және басқа да пайдаланушыларға болашақта кіріс және ақша қаражаттарын, соның ішінде дивидендтер мен пайыздар алу мүмкіндігін бағалауды, құнды қағаздар мен несиелер бойынша төлемдерді анықтауды қамтамасыз етуге көмектесетіні атап көрсетілген.

Көптеген инвесторлар мен кредиторлар ұйым туралы жан-жақты, нақты ақпараттарды ала алмауы мүмкін, сол себепті қаржылық есеп стандарты бойынша Кеңес қаржылық есептіліктің негізгі пайдаланушылары ретінде инвесторлар мен кредиторларға көңіл аударады. Демек, қаржылық есептілік болашақ ақша ағындары, биржа операцияларынан пайда алу мүмкіндіктері туралы ақпаратты қамтуы тиіс.

Алайда, қаржылық есептілік инвесторлар мен кредиторларды барлық қажетті ақпараттармен, оның ішінде ұйымның даму перспективалары, болжаулар, тәуекелдерді басқару мүмкіндігі туралы толық көлемде қамтамасыз ете алмайды. Сондықтан дәстүрлі есептілікке қаржылық емес сипаттағы ақпаратты қосу қажет.

Қазіргі нарықтық қатынастар жағдайында қаржылық есептілік рөлі басқару шешімдерін қабылдау, кәсіпорынның нарықтағы жағдайын анықтау кезінде өте маңызды болмақ.

Кәсіпорынның қаржылық есептілігін пайдаланушылардың әр түрлі қызығушылығына қарамастан кәсіпорынның қызмет етуінің негізгі шарты болып капиталдың жеткілікті көлемде бар болуы табылады. Сондықтан негізгі талап капитал иегерлері мен басқа инвесторлардың ұсынылған ақпаратқа көңілдерінің қанағаттануы болып табылады [6, 570-б].

Жоғарыда айтылғандар негізінде, қаржылық есептілік пайдаланушылардың кең ауқымына экономикалық шешім қабылдау үшін қажет деген қорытынды жасауға болады.

Қаржылық есептілікті пайдаланушылардың қабылдайтын экономикалық шешімдер ұйымның ақша жасау қабілетін, сондай –ақ ақшаны уақытында әрі тұрақты жасау қабілетін бағалауды қажет етеді. Пайдаланушыларды ұйымның қаржылық жай – күйін және оның қаржы жағдайындағы өзгерістерді шынайы көрсететін ақпаратпен қамтамасыз еткен жағдайда, олар ұйымның ақша мен оның баламаларын жасау қабілетін жақсы бағалай алады. Алайда коммерциялық құпияны қорғау туралы заң пайдаланушылар алатын қаржы ақпаратының көлемін шектейді, ал кейбір пайдаланушылар (тергеу органдары, тексерушілер, аудиторлар) өкілеттігі болған жағдайда қаржы есептілігіндегі ақпаратқа қосымша ақпарат талап ете алады. Пайдаланушылардың көпшілігі қаржы ақпаратының негізгі көзі ретінде қаржы есептілігіне сенім артады. Сондықтан нарықтық экономика жағдайында қаржылық есептілік ұйымның қызметі туралы қаржы ақпаратының жалғыз жүйелі көзіне, әр түрлі ұйымдастыру – құқықтық нысандағы шаруашылық жүргізуші субъектілер коммуникациясының негізгі құралына және басқарушылық шешім қабылдау үшін қажетті кейінгі талдамалы есептердің ақпараттық базасына айналып отыр. Сонымен қатар, ұйым туралы толық және шынайы ақпараттар, оның қызметі туралы жоспарлар және келешекте дамуына қатысты қаржылық емес ақпаратты ашып көрсету қажеттілігінің өсуі байқалатындығын айта кеткен жөн.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» 2007 жылғы 28 ақпандағы № 234-III Заңы (2014.16.05. берілген өзгерістер мен толықтырулармен) - www.Законы.kz

2. Халықаралық қаржылық есеп стандарттары - www.minfin.kz

3. Хорин А.Н., Волошин Д.А. Российские заинтересованные пользователи консолидированной финансовой отчетности, подготовленной в соответствии с МСФО // Аудит и финансовый анализ. - 2013. - № 4. – С. 94.

4. Кучерова Е.В., Ракаевич Н.А. Повышение информативности финансовой отчетности как результат интеграции управленческого и финансового учета на основе МСФО // Вестник КузГТУ. - 2009. - №6 – С.133.

5. Герасимова Л.Н. Бухгалтерская (финансовая) отчетность в свете РСБУ и МСФО // Международный бухгалтерский учет. – 2012. - №18. – С. 45.

6. Радостовец В.К., Радостовец В.В., Шмидт О.И. Бухгалтерский учет на

ЭВОЛЮЦИЯ РАЗВИТИЯ КОНТРОЛЛИНГА

Темирбекова Ляззат Асановна
КарГУ имени академика Е.А.Букетова, Караганда
adiya77@mail.ru

Современная теоретическая база контроллинга характеризуется наличием разных концепций и множеством определений. В связи с эволюционными изменениями науки, техники, технологий, соотношением теоретических обоснований и прикладных исследований в различные периоды внимание ученых-экономистов акцентировалось на разнообразных трактовках, аспектах и практических инструментах контроллинга.

В условиях глобализации мировой экономики наиболее эффективным способом обеспечения конкурентоспособности является формирование и качественное совершенствование модели стратегического управления деятельностью хозяйствующего субъекта. Данная тенденция не обошла стороной и отечественную экономику. Внедрение принципов антикризисного управления потребовало глубокой трансформации существующих методик планирования, анализа и контроля деятельности современных предприятий. Практика функционирования зарубежных и тех немногих отечественных организаций, уже внедривших прогрессивные методы управления, показывает, что наиболее эффективным инструментом рыночных преобразований, охватывающим все аспекты деятельности предприятия, является система контроллинга.

Для понимания сущности данной системы весьма актуальным и полезным становится рассмотрение исторических аспектов ее возникновения.

В XV веке в Соединенных Штатах Америки законодательно было учреждено ведомство «Контроллер и аудитор». Его задачами являлись управление государственным хозяйством и контроль за использованием средств [1].

В 1778 году в Великобритании была введена должность контроллер. Это явилось первой попыткой решать задачи государственного управления с помощью идей контроллинга.

В 1880 году в США была создана система «Atchison, Topeka and Santa Railway System», благодаря которой контроллинг стал использоваться на предприятиях для решения финансово-экономических задач, для управления финансовыми вложениями и основным капиталом.

Затем, в 1892 г. компания General Electric Company (США), первая из индустриальных предприятий вводит в штате компании должность контроллера [2].

Первоначально контроллеры занимались финансово-экономическими вопросами и проведением ревизий. Это объяснялось особенностями американского корпоративного законодательства, которое знает только два управляющих органа – общее собрание акционеров и совет директоров. Отсутствие специфического управляющего органа наряду с другими причинами явилось важнейшим поводом для введения должности контроллера.

Однако, несмотря на это, вплоть до начала 30-х годов XX века на американских предприятиях контроллеры почти не были известны. Экономический кризис 1929 года привел к пониманию роли ранее пренебрегаемого производственного учета, а также к необходимости внедрения на предприятии элементов контроллинга.

Таким образом, несмотря на то, что история развития идеи контроллинга и форм его воплощения в практику прослеживается со времен средневековья, лишь в конце XIX в. понятие контроллинг получило более подробное определение сферы назначения и стало использоваться на предприятиях в США. Под назначением контроллинга подразумевалось решение совокупности задач на предприятии в сфере учета и финансов.

В результате изменений, произошедших в технике и технологии производства, а также развитии производительных сил, были созданы предпосылки для образования на предприятиях США службы контроллинга.

Таким образом, в конце XIX - начале XX в. формируется исторически-бухгалтерский взгляд на понимание контроллинга. Контроллер был ответственным за выполнение функции ведения управленческого учета и ревизии уже свершившихся хозяйственных событий на предприятии[3].

Основными причинами возникновения и развития контроллинга послужили следующие